

Резнік І. С.

ORCID: 0000-0002-1781-9296

кандидат історичних наук,

завідувач сектору просвітньої та виставкової роботи

відділу використання інформації документів та комунікацій

Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України

м. Київ, Україна

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ЯПОНІЇ У ФОНДАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ-МУЗЕЮ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

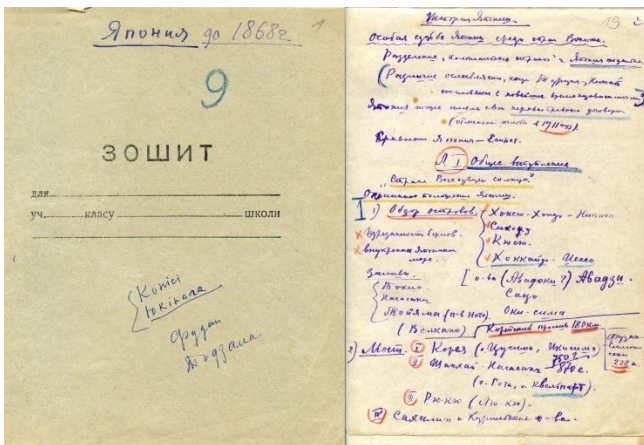
Ключові слова: ЦДАМЛМ України, Японія, фонд, документ, джерело.

У ЦДАМЛМ України нині зберігається 1434 фонди, які містять понад 316 тис. справ та 1,5 млн архівних документів. 90% наших фондів – особові фонди видатних українських письменників, композиторів, художників, театральних та кіноакторів, мистецтвознавців та інших митців. Також в установі зберігаються понад 100 фондів установ культурно-мистецького профілю: Національної Спілки письменників України, Національної Спілки журналістів України, Національної Спілки художників України, Національної Спілки театральних діячів України, Театру імені Івана Франка, Національної опери України, видавництва «Веселка» і «Дніпро», Української студії телевізійних фільмів «Укртелефільм», редакції журналу «Всесвіт» та ін.

У цих фондах з-поміж інших матеріалів нами було виявлено також чималу кількість архівних документів, що можуть бути джерелами для наукових досліджень історії та культури країн Далекого Сходу, зокрема Китаю, Японії і Південної Кореї. У рамках даної доповіді будуть презентовані найцінніші і найцікавіші документи японських митців та документи українських митців і вчених про Японію.

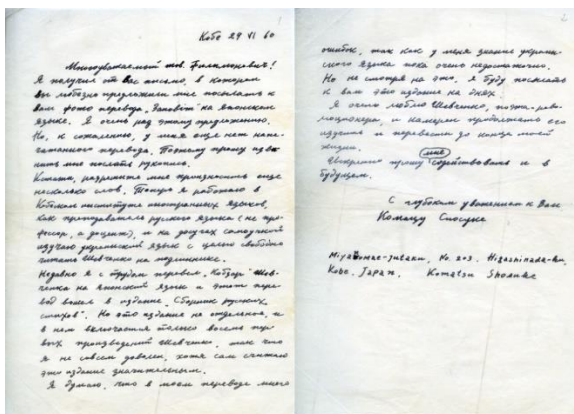
У фонді № 34 Олеся Гончара міститься чорновий варіант 1958 р. його книги нарисів «Японські етюд», виданої у 1961 р. Він кілька разів бував у Японії після Другої світової війни, зустрічався з письменниками та іншими діячами культури. «Ніде так не відчутний вітер майбутнього, як тут, на Японських островах. Люди цієї країни вже діловито й упевнено зазирають у третє тисячоліття. І це – після Хіросіми» – написав він у своєму щоденнику (Гончар О. Щоденники. – Т. 2. – С. 158). Машинописний примірник кінцевого варіанту твору з редакторськими правками зберігається у фонді № 212 «Видавництво «Український письменник»» (ф. 212, оп. 1, од. зб. 667а).

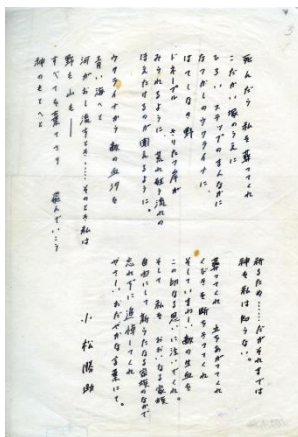

А.П. Ковалівський. Конспект лекцій «Японія до 1868 р.». Б/д. ЦДАМЛМ України, ф. 149, оп. 1, од. зб. 66, арк. 1, 19.

У фонді № 202 письменника Дмитра Красицького є лист до нього від доцента Кобеського інституту іноземних мов Спусуке Комацу з м. Кобе 1960 р. щодо видання виконаного ним перекладу «Кобзаря» і підготовки перекладу «Заповіту» Тараса Шевченка на японську мову. Вчений викладав в інституті російську мову, а також опанував українську мову для перекладу творів українських класиків з оригіналу.

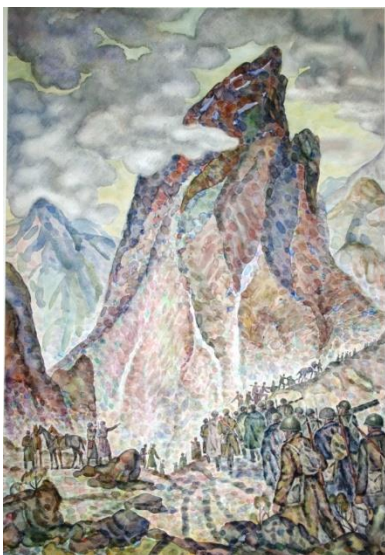
До листа додається рукописний примірник перекладу «Заповіту» японською мовою:

С. Комацо. Переклад японською «Заповіту» Т. Г. Шевченка. 1960 р. ЦДАМЛІМ України, ф. 202, оп. 1, од. зб. 12, арк. 3.

Матеріали щодо міжпарламентських зв'язків УРСР і Японії містяться у фонді № 464 поета Павла Тичини. Зокрема, зберігся текст його виступу на прийомі японської парламентської делегації у Києві у 1955 р., адресованої голові делегації Токутаро Кітамури (ф. 464, оп. 1, од. зб. 10707, арк. 1). У промові було сказано про необхідність нормалізації відносин між країнами після Другої світової війни і пожвавлення економічного і культурного співробітництва. Також у фонді відклалися інші матеріали Павла Тичини про Японію: його виписки 1968 р. про історію і природу Японії (ф. 464, оп. 1, од. зб. 4508, арк. 1–3); довідка від 1955 р. про видавання в УРСР творів японських письменників у 1927–1954 рр. (ф. 464, оп. 1, од. зб. 10688, арк. 1–3); довідка про перебування японської парламентської делегації в УРСР у 1954 р. (ф. 464, оп. 1, од. зб. 10706, арк. 10); стаття Павла Тичини 1945 р. «Слава народу-победителю» про другу радянсько-японську війну (ф. 464, оп. 1, од. зб. 2891, арк. 1–3), а також надісланий до нього вірш поета Віктора Юр'єва «Хіросіма» (ф. 464, оп. 1, од. зб. 10342, вирізка з газети «Дніпро», 1963 р.).

Дійсно, активізація співпраці у сфері літературного перекладу між СРСР і Японією відбулась на початку 1960-х років і набула найбільшого розвитку у 1970-х роках, коли масово почали виходити друком у радянських періодичних виданнях переклади японських творів на українську і російську мову, та почали з'являтися в Японії перші переклади творів українських класиків на японську мову.

О. Г. Кондитеров. «В горах Великий Хінган. 1945 рік». Пап., акв. 1977 р. ЦДАМЛМ України, ф. 700, оп. 1, од. зб. 205, арк. 1.

Протистояння між радянськими і японськими військами у ході Манчжурської операції союзників проти Квантунської армії 1945 р. на гірському хребті Великий Хінган на північному сході Китаю змальоване аквареллю у роботі українського графіка Олексія Кондитерова (фонд № 700).

Цінні для істориків відомості про один із найдраматичніших моментів в історії Японії – російсько-японську війну 1904–1905 рр. – віднайдені нами у особових фондах М. П. Трублаїні та Ф. Ф. Нірода.

У фонді № 1354 художника театру Федора Нірода зберігається підбірка газетних публікацій 1904 р. і 1960–1989 рр. про цю війну та про участь у ній графів Ніродів. Зокрема, у газеті «Нива» та журналі «Нова ілюстрація» вміщено низку статей про причини війни і перебіг бойових дій з фото їх учасників. Статті майорять світлинами відправки російських солдатів на бойових кораблів на війну, фотографіями портових міст Китаю, де точилися бойові дії.

У фонді № 756 письменника Миколи Трублаїні є детальний конспект доповіді про війну між Російською імперією і Японією, у якій доволі об'єктивно висвітлені передумови і витоки конфлікту (давні суперечки між країнами за переділ сфер впливу на територіях Кореї і Манчжурії), причини, початок і хід війни, а також її наслідки для російського самодержавства. Фонд поета і перекладача № 1181 Олексі Новицького

містить його машинописний переклад на українську з рукописними правками вірша Касуко Ямадо «Червоний коник».

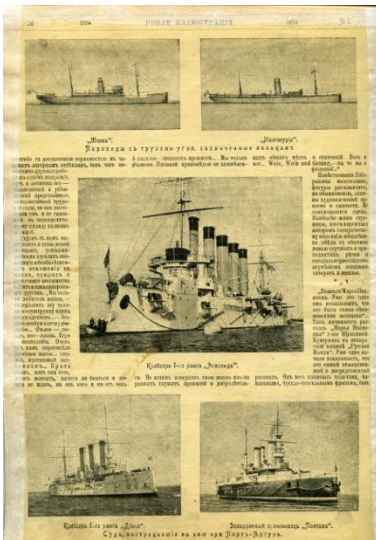

Ф. 1354, оп. 1, од. зб. 176, арк. 2. «Нива», 1904 р. Там же, арк. 8. «Нова ілюстрація», 1904 р.

Листи різних установ та організацій до перекладача Івана Дзюби на наукову тематику, що стосуються Японії, відклалися у його особовому фонді № 1242 у матеріалах про організацію наукових конференцій і діяльність Товариства культурних зв'язків з українцями закордоном (ф. 1242, оп. 1, од. зб. 141–143, 145).

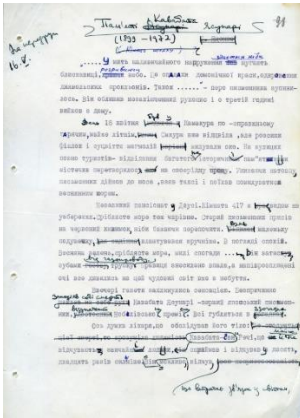
У фондах організацій, які є фондоутворювачами ЦДАМЛМ України, відклалися низка перекладів творів японської літератури різних жанрів на українську мову, а також літературознавчі і біографічні статті про відомих японських письменників.

Зокрема, у фонді № 806 «Редакція літературно-мистецького та громадсько-політичного журналу іноземної літератури «Всесвіт»» зберігаються стаття «Життя і смерть Юкіо Місімі» (про життя і творчість молодого японського прозаїка і драматурга, чие справжнє ім'я Кімітаке Хіраока (1925–1970) (ф. 806, оп. 1, од. зб. 1850, 1970 р.), стаття Бориса Яценка «Пам'яті Кавабата Ясунарі (1899–1972)» (ф. 806, оп. 1, од. зб. 511, 1972 р.) та літературознавча розвідка поета і перекладача Геннадія Туркова про танки Ісікави Такубоку (ф. 806, оп. 1, од. зб. 443, 1970-ті рр.). Танка або «Коротка пісня» – п'ятивірш, що складається із чергування

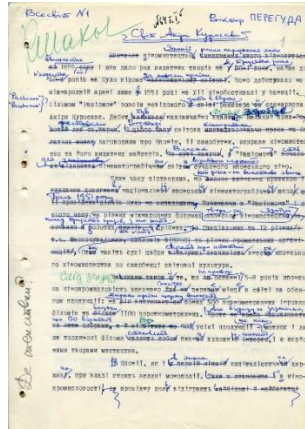
п'яти– та семискладових рядків, піджанр японської поезії, що виник у VIII ст. та набув найбільшого розквіту у IX–X ст., ставши класичною строфічною формою.

Феномен японського кіномистецтва висвітлений у статті Віктора Перегуди «Світ Акіро Куросави» (ф. 806, оп. 2, од. зб. 151, 1970 р.)

**Б. Яценко «Пам'яті
Кавабата Ясунарі».**

Ф. 806, оп. 1, од. зб. 511, 1972 р.

**В. Перегуда
«Світ Акіро Куросави».**

Ф. 806, оп. 2, од. зб. 151, 1970 р.

У цьому ж фонді містяться японські прозові твори – оригінал рукопису японською мовою оповідання Тацудзо Ісікаві «Штрих людської природи» (ф. 806, оп. 1, од. зб. 377, арк. 143, 1972) та переклади українською та російською оповідань Кавабата Ясунарі «Подяка» (ф. 806, оп. 1, од. зб. 282, пер. Івана Дзюби, 1970 р.); Рюноске Акутагава «Павутинка», «Жаби», «Три скарби» (ф. 806, оп. 2, од. зб. 115, арк. 1–5, пер. Івана Дзюби, 1970 р.); Оонісі Акахіто «Панихида по Человечеству» (ф. 806, оп. 2, од. зб. 637, пер. Галини Дуткіної і Володимира Сулими, 1978 р.), а також переклади відомих романів Місіма Юкіо «Сповідь Маски» (ф. 806, оп. 1, од. зб. 1848, пер. Ігоря Дубинського, 1991 р.) та Кобо Абе «Людина-коробка» (ф. 806, оп. 1, од. зб. 833, пер. Івана Дзюби, 1975 р.).

виступи капели бандуристів на фестивалях мистецтв за рубежом: Болгарії, Польщі, Румунії, Чехословаччині, Японії (1954, 1958, 1969 рр.).

Бібліотечна колекція ЦДАМЛМ України, що нині налічує понад 112 тис. книг і 80 тис. номерів журналів і газет XIX–XX ст., також містить десятки друкованих видань на японську тематику.

По-перше, це ілюстровані збірки японських казок, видані у 1930–1960-х роках Державним видавництвом художньої літератури у Москві, Державним видавництвом дитячої літератури у Ленінграді (нині Санкт-Петербург), харківському видавництві «Рух» та ін.: «Японські казки. Обробка для дітей Н. Ходза» (1958 р.), «Японські казки» (1956 р.), «Японська лірика феодальної доби» (1931) тощо.

Ще одним цікавим друкованим виданням є подарована письменнику Натану Рыбаку на 50-річчя у 1963 р. збірка репродукцій під назвою німецькою мовою «Рання японська гравюра в дереві» з дарчим написом від графіка і гравера Ісаака Хотінка, що входить до складу книжкової колекції № 19.

По-друге, у ЦДАМЛМ України під № 31 зберігається унікальна бібліотечна колекція поштових листівок кінця XIX – першої третини XX ст. з країн Далекого Сходу (Китаю, Японії, Південної Кореї). Серед них знаходимо кольорові листівки з видами японських міст Нагасаки, Кобе, Йокогама та пам'яток природи – гір біля м. Кірісіма на о. Кюсю, аквапарку Нішіяма біля м. Нагасаки та ін.

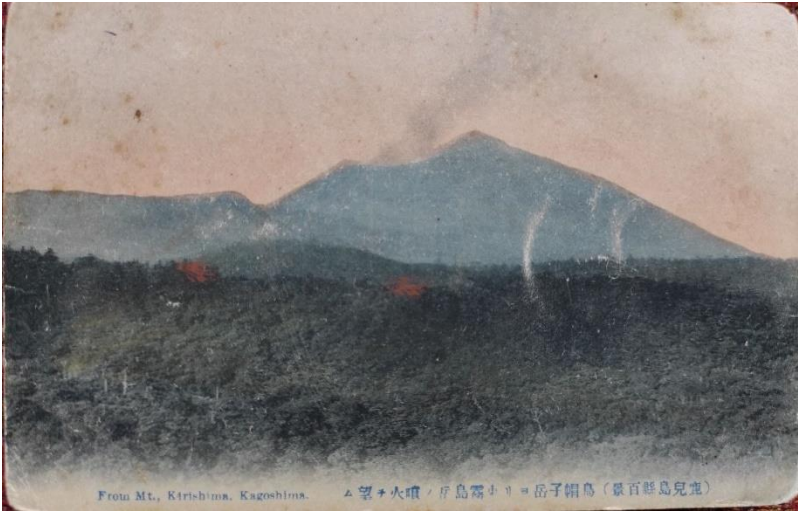

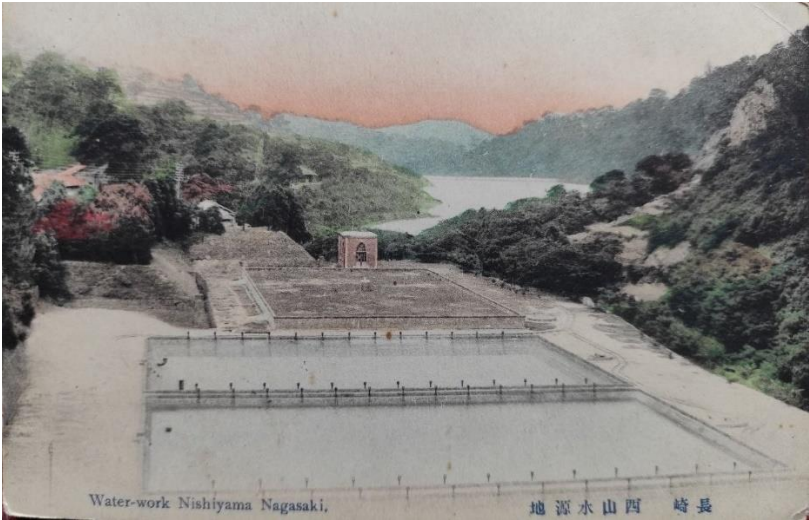

From Mt., Kirishima, Kagoshima. △望ヶ火噴ノ丘島霧中ノ岳子桐島(景百群島兒遊)

Water-work Nishiyama Nagasaki,

地源水山西崎長

Ці поштівки є цінними зображальними джерелами, які відтворюють традиційний уклад Японії початку ХХ ст., розкривають особливості побуту, одягу, повсякденного життя японців, надають достовірні дані про клімат, рельєф японських островів та особливості архітектури міст.

Таким чином, можна стверджувати, що у фондах ЦДАМЛМ України зберігається значна кількість цінних архівних першоджерел різних видів, у яких відображені набутки японських митців, що творили у різних жанрах мистецтва впродовж 1930–1990-х років. Досить детально висвітлені також і українсько-японські культурно-мистецькі взаємообміни та взаємозв'язки. Представлені документи яскраво ілюструють початок по-жвавлення зв'язків між Радянським Союзом, у складі якого перебувала Україна, та Японією після Другої Світової війни. Відновлення контактів між двома країнами сприяло появі низки культурних взаємообмінів, поновлення творчого діалогу між українськими та японськими митцями, культурних зв'язків між творчими спілками, мистецькими осередками, колективами. Особливо це стосується сфери літературного перекладу. Запрошуємо дослідників та поціновувачів японської культури до ознайомлення зі складом фондів, описами та іншим інформаційно-довідковим апаратом на вебсайті ЦДАМЛМ України <https://csamm.archives.gov.ua/> та на інформаційному ресурсі «Комплексна система інформатизації ЦДАМЛМ України» <https://ksi-csamm.archives.gov.ua/>.